

ТЕМА 7 ІННОВАЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТ ІНВЕСТИЦІЙ

1. Сутність та класифікація інновацій.
2. Категорії інноваційної діяльності: суб'єкти та об'єкти інновацій, інноваційний цикл, інноваційний процес, інноваційна діяльність
3. Інноваційний прогрес та його форми
4. Принципи та джерела фінансування інноваційної діяльності.
5. Основні напрямки державної інноваційної політики. Прямі та непрямі методи регулювання інноваційної діяльності

 **Ключові поняття та терміни:** інновація, інноваційний цикл, науково-технічний прогрес, новація.



1. Сутність та класифікація інновацій.

В умовах швидко прогресуючої глобалізації, прискорення науково-технічного прогресу та посилення конкурентної боротьби визначальним чинником успішного функціонування промислового підприємства на внутрішньому та світовому ринках є його інноваційний розвиток, а одним із ключових показників сприйнятливості підприємства до інноваційних перетворень є наявність його інноваційного потенціалу.

Новація - продукт інтелектуальної діяльності людей, оформлений результат фундаментальних, прикладних чи експериментальних досліджень у будь-якій сфері людської діяльності, спрямований на підвищення її ефективності.

Новаціями є відкриття, винаходи, нові або вдосконалені процеси, структури, методики, стандарти, результати маркетингових досліджень тощо. Однак для усвідомлення цінності новації, а значить, доцільності її впровадження, необхідний певний час. Період між появою новації і її впровадженням називають інноваційним лагом.

Новація після прийняття до реалізації та розповсюдження набуває нової якості - стає інновацією.

Поняття «інновація» у Законі України «Про інноваційну діяльність» звучить так: «Це новостворені (застосовані) й (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція чи послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери».

За ступенем новизни інновації поділяються на:

- **радикальні (піонерні)**, що базуються на відкриттях, вони, як правило, спричиняють створення нових галузей виробництва і споживання, нових ринків, формування нових відносин у різних сферах людської діяльності тощо;

- **ординарні**, що базуються на винаходах або нових рішеннях і вносять істотні зміни в традиційні галузі діяльності;

- **поліпшуючі**, що базуються на раціоналізаторських пропозиціях і вдосконалюють традиційні продукти, технології, методи управління тощо.

За предметом і сферою застосування виокремлюють науково - технічні, соціально-культурні, продуктові (нові продукти, нові матеріали), ринкові (нові сфери застосування, нові ринки) та процесні (виробництва, управління та адміністрування)

За типом інновації виділяють

1) **базові** – створюють нову галузь чи новий ринок;

2) **покращувальні** – удосконалюють технологічні процеси виробництва чи, покращують сам продукт;

3) **псевдоінновації** – формуються для поточного задоволення потреб споживачів без суттєвих змін в технології чи в самому продукті.

За механізмом здійснення виділяють: **одиночні**, реалізовані на одному об'єкті, і **дифузійні**, розповсюджені на безлічі об'єктів, **інновації**; **завершені й незавершені** інновації; **успішні й неуспішні** інновації

За матеріально – речовою складовою: нововведення-продукти та нововведення-процеси. За допомогою продуктових інновацій отримують принципово нові соціально корисні продукти із застосуванням нових матеріалів, напівфабрикатів і комплектуючих. На відміну від продуктових, процесні інновації характеризуються новими методами організації виробництва (нові технології).

За галуззю національного господарства, де впроваджується інновація, виокремлюють: інновації, створені (впроваджені) у сфері: науки; освіти; соціальной сфері (культура, охорона здоров'я, мистецтво); у матеріальному виробництві (промисловість, будівництво, сільське господарство тощо)

2. Категорії інноваційної діяльності: суб'єкти та об'єкти інновацій, інноваційний цикл, інноваційний процес, інноваційна діяльність

Основними категоріями інноваційної діяльності є:

1) **Об'єкти інноваційної діяльності:**

- інноваційні програми і проекти;
- нові знання та інтелектуальні продукти;
- виробниче обладнання і процеси;
- інфраструктура виробництва і підприємництва;
- організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру і якість виробництва і (або) соціальной сфери;
- сировинні ресурси, засоби їх видобування і перероблення;
- товарна продукція;
- механізми формування споживчого ринку і збуту товарної продукції.

2) **Суб'єктами інноваційної діяльності** можуть бути фізичні і (або) юридичні особи України, фізичні і (або) юридичні особи іноземних держав,

особи без громадянства, об'єднання цих осіб, які провадять в Україні інноваційну діяльність і (або) залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи запозичені кошти в реалізацію в Україні інноваційних проектів.

3) Інноваційна діяльність - діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг.

4) Інноваційний процес – це процес створення (розроблення та виготовлення) і комерціалізації новацій, що втілені в нові продукти, технології, методи управління тощо, які мають споживчу цінність.

Розрізняють три форми інноваційного процесу: простий внутрішньоорганізаційний, простий міжорганізаційний та розширений, кожний з яких розрізняють за способом поширення новації.

Простий внутрішньо-організаційний інноваційний процес передбачає створення та застосування новизни в середині однієї і тієї ж організації. У цьому випадку новизна не приймає безпосередньо товарної форми, тобто не продається та не купується.

При простому між організаційному інноваційному процесі новизна стає предметом купівлі-продажу. Така форма інноваційного процесу означає відокремлення функції створення та виробництва новизни від функції її споживання.

Розширений інноваційний процес передбачає виникнення нових виробників нововведення, порушуючи монополію новатора-піонера, що завдяки конкуренції сприяє вдосконаленню споживчих якостей створюваного товару.

5) Інноваційний цикл - це поетапний процес від генерації ідей до розгортання комерційного виробництва нового товару.

Види інноваційних циклів:

– інноваційний цикл, який закінчується продажем ліцензії на право виробництва нового товару;

– інноваційний цикл, який закінчується продажем патенту на технічні і (або) технологічні рішення;

– інноваційний цикл, що починається придбанням патенту на нове технологічне чи технічне рішення і закінчується продажем ліцензії на право виготовлення нового товару;

– інноваційний цикл, що починається придбанням ліцензії і закінчується комерційним виробництвом нового товару;

– інноваційний цикл, що починається придбанням патенту і закінчується комерційним виробництвом;

– повний інноваційний цикл від генерації ідей до розгортання комерційного виробництва нового товару.

3. Інноваційний прогрес та його форми

Науково-технічний прогрес - це еволюційний процес підвищення технічного рівня виробництва шляхом розвитку і вдосконалення засобів праці, технології та організації виробництва на основі використання досягнень науки і техніки.

Найважливішими напрямками науково-технічного прогресу в економіці є: вдосконалення техніки, технології та організації виробництва; впровадження механізації та автоматизації; повна електрифікація народного господарства; освоєння нових видів енергії і матеріалів, застосування хімії у виробництві, органічне поєднання науки з виробництвом.

Науково-технічний прогрес наклав величезний відбиток на розвиток економіки. Він дав саме ту технічну базу, на основі якої з'явилися високі економічні результати.

Науково-технічний прогрес за тисячоліття людської цивілізації пройшов складний і суперечливий шлях розвитку і здійснювався в двох формах: еволюційній та революційній.

Еволюційна форма науково – технічного прогресу має місце, коли техніка і технологія, що застосовується у виробництві, удосконалюється на основі вже відомих наукових знань. Прикладом цієї форми науково – технічного прогресу є розвиток та вдосконалення енергії пари, електроенергії або атома тощо.

Революційна форма науково – технічного прогресу означає перехід до техніки і технології, що побудовані на принципово нових наукових ідеях. Прикладом цієї форми є перехід від ручних знарядь праці до машинних, заміна енергії пари на електричну або атомну, застосування лазерної та інших сучасних технологій тощо.

Науково – технічний прогрес є важливим чинником економічного зростання підприємств. Він забезпечує повноцінний розвиток і ефективність виробництва, зумовлює широке впровадження у виробництво нової техніки, нових технологій і форм організації праці та виробництва. Насамперед, це потужний засіб, який забезпечує максимальну продуктивність праці, швидкий економічний розвиток та розв'язання багатьох складних соціальних проблем.

Основою науково – технічного прогресу є інноваційний прогрес.

Розглянемо інноваційний прогрес як новий тип розвитку сучасного трансформаційного суспільства, що є вкрай важливою проблемою сьогодення.

Розвиток як філософська категорія – це закономірні якісні зміни матеріальних та ідеальних об'єктів, що характеризуються як незворотні й спрямовані.

Будь-який окремий процес розвитку має початок і кінець, причому вже на початку в тенденції міститься завершеність розвитку.

Такий процес називається **циклом** (грец. – «коло»). Поняття циклу розглядається як сукупність явищ, процесів, робіт, які створюють певну завершеність розвитку протягом певного відрізка часу (наприклад, виробничий цикл – повне коло робіт, виконання яких дає готову продукцію).

Інноваційний цикл – коло інноваційних процесів, новин, впроваджень, які реалізуються в системі певного технологічного укладу, забезпечуючи прогресивний розвиток суспільства. Завершеність одного циклу кладе початок новому, в якому можуть повторюватись деякі особливості першого (для розвитку характерна спіралеподібна форма).

Інноваційна спіраль – це крива, котра робить постійно збільшувани витки від якоїсь первісної точки (десь на зорі людства). Вона розкручується, не спиняючись і рухається тільки вперед. Вже в ХХІ ст. спіраль підводить розвинені країни до віртуальної (лат. Virtualis) – можливий, такий, що може проявитись за певних умов) економіки, про яку ще мало відомо.

Інноваційний тип розвитку характеризується створенням і використанням інформаційних ресурсів для виробництва нових продуктів (засобів виробництва і предметів споживання), розробки нових і вдосконалення існуючих технологій, методів організації та управління, способів надання послуг у соціальній сфері. Інноваційний розвиток являє собою неперервний процес якісних змін у структурі виробництва і соціальної сфери завдяки створенню, застосуванню й поширенню нових знань, машин, технологій, матеріалів, видів енергії, форм і методів організації й управління, підвищення рівня освіти і кваліфікації працівників, здійсненого з метою досягнення економічної ефективності виробництва і підвищення рівня та якості життя населення. З огляду на дане визначення стає зрозумілим, що інновація є основою та рушійною силою прогресу.

4. Принципи та джерела фінансування інноваційної діяльності.

Система фінансування науково-технічної й інноваційної діяльності будується за такими принципами:

- ✓ чітка цільова орієнтація системи (забезпечення швидкого, широкого й ефективного використання сучасних науково-технічних досягнень);
- ✓ логічність, обґрунтованість та юридична захищеність прийомів і механізмів, які при цьому використовуються;
- ✓ багатоканальність фінансування;
- ✓ комплексність системи (охоплення широкого кола технічних і технологічних нововведень та напрямів їхнього практичного виконання);
- ✓ адаптивність і гнучкість, що передбачає постійну спрямованість усієї системи й окремих її елементів на умови динамічних змін зовнішнього середовища для підтримки максимальної ефективності.

Фінансування інноваційної діяльності може здійснюватись за рахунок власних, позикових та залучених джерел.

Позитивні сторони власного фінансування:

- ✓ відсутність потреби у довгострокових інвестиціях, коштах фінансово-кредитних установ та сплати їм відсотків;
- ✓ вища фінансова стійкість суб'єкта господарювання, його платоспроможність в довгостроковому періоді;
- ✓ вища здатність генерувати прибуток на вкладений капітал.

Негативні сторони власного фінансування:

- ✓ обмежені можливості розширеного відтворення капіталу;
- ✓ нестача власних коштів зумовлює низьку інноваційну активність.

Позитивні сторони позикових засобів фінансування:

- ✓ здатність залучення грошових коштів у потрібному об'ємі;
- ✓ збільшення фінансового потенціалу суб'єкта господарювання за умови зростання об'ємів діяльності.

Негативні сторони позикових засобів фінансування

- ✓ втрата частини прибутку у зв'язку з необхідністю сплати відсотків;
- ✓ зниження фінансової стійкості суб'єкта господарювання;
- ✓ необхідність гарантій чи застави.

Позитивні сторони залученого капіталу

- ✓ акумулювання достатніх фінансових ресурсів шляхом розміщення акцій;
- ✓ шляхом емісії цінних паперів проводиться заміна інвестиційного кредиту ринковими борговими зобов'язаннями.

Негативні сторони залученого капіталу

- ✓ розміщення цінних паперів потребує висококваліфікованих кадрів, це складний і дорогий процес;
- ✓ збільшення кількості часток (паїв) або акцій, що призводить до диференціації власників підприємств.

5. Основні напрямки державної інноваційної політики. Прямі та непрямі методи регулювання інноваційної діяльності

У розвинених країнах світу державна інноваційна політика є одним з основних чинників забезпечення економічного зростання, вона характеризується високою результативністю у вирішенні проблем суспільства та створює умови для підвищення ефективності національних інноваційних систем. Проте, в Україні значна кількість питань удосконалення організаційно-економічного механізму активізації інноваційної діяльності й досі не висвітлені і потребують теоретичного, методичного та практичного вирішення.

Мета державної інноваційної політики – розвиток, раціональне розміщення і ефективне використання науково-технічного потенціалу, формування його структури, збільшення внеску науки й техніки в розвиток економіки країни, реалізацію найважливіших соціальних завдань, у забезпечення прогресивних структурних перетворень у сфері матеріального виробництва, підвищення його ефективності й конкурентоздатності, зміцнення обороноздатності країни й безпеки особистості, суспільства й держави.

Завдання державної інноваційної політики:

- ✓ забезпечення скоординованої діяльності державних органів, господарських і наукових організацій для реалізації структурної перебудови економіки;

- ✓ забезпечення ефективного використання науково-технічного потенціалу для стабілізації розвитку економіки на головних напрямках, що визначають стратегію, темп і пропорції розвитку народного господарства і його структурної збалансованості;

- ✓ збереження наукового потенціалу й забезпечення «проривних» досліджень;

- ✓ поглиблення спеціалізації і підвищення надійності зв'язків за кооперацією суспільного виробництва з наукомісткими технологіями;

- ✓ переміщення центра ваги економічних реформ і стимулів у сферу інноваційної діяльності, підвищення інвестиційної та інноваційної активності малого й середнього бізнесу.

Найважливіші принципи державної інноваційної політики:

- ✓ опора на вітчизняний науковий потенціал;

- ✓ свобода наукової творчості, послідовна демократизація наукової сфери, відкритість і гласність при формуванні й реалізації наукової політики;

- ✓ стимулювання розвитку фундаментальних наукових досліджень;

- ✓ збереження і розвиток провідних вітчизняних наукових шкіл;

- ✓ створення умов для здорової конкуренції і підприємництва у сфері науки й техніки, стимулювання і підтримка інноваційної діяльності;

- ✓ створення умов для організації наукових досліджень і розробок з метою забезпечення необхідної обороноздатності й національної безпеки країни;

- ✓ інтеграція науки й освіти, розвиток цілісної системи підготовки кваліфікованих наукових кадрів усіх рівнів;

- ✓ захист прав інтелектуальної власності дослідників, організацій і держави;

- ✓ забезпечення безперешкодного доступу до відкритої інформації і права вільного обміну нею;

- ✓ розвиток науково-дослідних і дослідно-конструкторських організацій різних форм власності, підтримка малого інноваційного підприємництва;

- ✓ формування економічних умов для широкого використання досягнень науки, сприяння поширенню ключових для економіки науково-технічних досягнень;

- ✓ підвищення престижності наукової праці, створення гідних умов життя і роботи вчених і фахівців;

- ✓ пропаганда сучасних досягнень науки, їхньої значущості для майбутнього України.

Основи інноваційної політики закладаються шляхом прийняття законодавчих актів, адекватних реальній економічній, соціальній і політичній ситуації у країні. Саме в них визначаються суб'єкти й об'єкти керування, їхнього права, обов'язки й відповідальність.

За характером державного впливу на наукову й інноваційну діяльність розрізняють методи прямого й непрямого регулювання (проведені в рамках податкової, кредитно-фінансової, амортизаційної і

зовнішньоекономічної політики).

Пряме регулювання містить у собі насамперед бюджетне фінансування наукової сфери, а також охоплює змістовну сторону інноваційної діяльності (вибір пріоритетів, укладання урядових контрактів, формування державного замовлення, субсидування і надання гарантій приватним банкам).

Як **негативні сторони прямого державного регулювання** можна відзначити:

- невпевненість у щодо коротко- і середньострокової орієнтації державної політики, обмеженої бюджетними труднощами, станом кон'юнктури та ін.;

- суб'єктивний підхід до прийняття рішень з боку чиновників, які, як правило, не мають у своєму розпорядженні достатніх знань про дійсну потребу в коштах або не задіяні безпосередньо в реалізації своїх рішень;

- уповільнення дослідницького процесу в зв'язку з бюрократичним характером оформлення заявок;

- концентрацію виділюваних коштів у найбільші монополії;

- неприйнятність для приватного бізнесу втручання держави в прийняття рішень про інвестиції.

Непрямі методи вбудовані в ринковий механізм, що сам по собі має унікальні можливості виявлення і задоволення потреб у дослідженнях і розробках. **Сутність непрямого регулювання** полягає у створенні загального сприятливого інноваційного клімату, заохоченні організацій, орієнтованих на інноваційну діяльність, у заходах з формування високого соціального статусу в громадській думці й престижу освіти й науки. При цьому держава не контролює конкретні наукові проекти.

Суб'єктам інноваційної діяльності для виконання ними інноваційних проектів може бути надана фінансова підтримка шляхом:

- повного безвідсоткового кредитування (на умовах інфляційної індексації) пріоритетних інноваційних проектів за рахунок коштів Державного бюджету України, коштів бюджету Автономної Республіки Крим та коштів місцевих бюджетів;

- часткового (до 50 %) безвідсоткового кредитування (на умовах інфляційної індексації) інноваційних проектів за рахунок коштів Державного бюджету України, коштів бюджету Автономної Республіки Крим та коштів місцевих бюджетів за умови залучення до фінансування проекту решти необхідних коштів виконавця проекту і (або) інших суб'єктів інноваційної діяльності;

- повної чи часткової компенсації (за рахунок коштів Державного бюджету України, коштів бюджету Автономної Республіки Крим та коштів місцевих бюджетів) відсотків, сплачуваних суб'єктами інноваційної діяльності комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам за кредитування інноваційних проектів;

- надання державних гарантій комерційним банкам, що здійснюють кредитування пріоритетних інноваційних проектів;

- майнового страхування реалізації інноваційних проектів у

страховиків відповідно до Закону України "Про страхування".